

Berger Otti

A KÍSÉRLETEZŐ TEXTILMŰVÉSZ

BERGER Otti: Tapintó tábla, Moholy-Nagy László előkészítő tanfolyamáról | Otti BERGER: Touch Panel of Threads, project for Moholy-Nagy's preliminary course 1928, dróthálóra feszített különböző textilfonalak, színes, négyzetes papírokkal, 14x57 cm (Bauhaus-Archiv, Berlin)
Fotó: Bauhaus-Archiv, Berlin

1898-ban a baranyai Vörösmarton (Zmajevac, Horvátország) gazdag kereskedőcsaládba született Berger Otti.¹ Az 1921 és 1926 között a zágrábi művészeti akadémián folytatott tanulmányait követően került a Bauhausba. Dessauba érkezése után, 1927 januárjától Moholy-Nagy László előkészítő tanfolyamát látogatta, de hatott rá Paul Klee és Vaszilij Kandinszkij is. Moholy-Nagy már a Vorkurs során nagy hangsúlyt helyezett valamennyi érzék fejlesztésére, hallgatóit olyan művek létrehozására biztatta, amelyek befogadásában jelentős szerepet kap a tapintás. Az Otti Berger által készített *Tapintó tábla* – amelyet Moholy-Nagy is publikált *Az anyagtól az építészetig (Von Material zu Architektur, 1929)* című könyvében – fémszálból készített alapszövetét különböző fonalokból varrt háromszög alakú zsebek borítják, amelyekbe különböző színű négyzetes papírdarabok csúsztathatóak.² A táblán egyaránt megfigyelhetőek és megtapinthatóak az egyes anyagok. Berger tervezőként vallott filozófiája sok tekintetben megegyezett mesterével, aki a technika iránti rajongása ellenére sem vetette el az esztétikai problémákat. Az anyagok iránti különleges érzékenységét felerősíthette, hogy egy korábbi betegség szövődményeként szinte teljesen megsüketült.

A szakma gyakorlati fogásait a Bauhaus szövőműhelyében sajátította el. A szövés elméleti háttere, a különféle anyagok kísérleti alkalmazása különösen érdekelte.³ Művészetről vallott nézeteiről levelei, kéziratjai, valamint nyomtatásban is megjelent elméleti írásai alapján alkothatunk képet.⁴ Kevés műve maradt fenn, ezek jelentős része textilipari cégek számára készített kis méretű mintadarab, amelyeket – Walter Gropiusék kezdeményezésére – később a Harvard Egyetemhez tartozó Busch-Reisinger Museum és a berlini Bauhaus-Archiv gyűjtött össze.

Amikor Berger megkezdte gyakorlati tanulmányait a szövőműhelyben, annak vezetője a nála csupán egy évvel idősebb Gunta Stölzl (1897–1983) volt, aki a korábbi, a Jugendstil örökségeként tovább élő kézművestechnikákkal létrehozott egyedi műalkotások, dekoratív textíliák készítése helyett az ipari formatervezésre helyezte a hangsúlyt. Ahogy a műhely alakulására visszatekintve 1931-ben fogalmazott: „Az új korszak új jelszava: mintákat a gyáraknak!”⁵ Különféle új anyagok (celofán, fémdrót, műszál) szövésben való felhasználhatóságával kísérleteztek, vizsgálták azok fizikai tulajdonságait, például a fény- és hangszigetelő képességüket. A Bauhausban

Ernst NIPKOW: A löbbai Schminke-ház télikertjének ablaka. Áttetsző elválasztó függöny terve: BERGER Otti
Ernst NIPKOW: Window of the conservatory in Haus Schminke, Löbau. Design of the translucent dividing curtain: Otti BERGER
1933, zselatinos ezüst, 22,9x17,1 cm (Harvard Art Museums/Busch-Reisinger Museum, Cambridge)
© President and Fellows of Harvard College

BERGER Otti: Szőnyeg | Otti BERGER: Carpet
1930 körül, pamut, kender, félgobelin-technika,
171x120 cm (Bauhaus-Archiv, Berlin)
Fotó: Bauhaus-Archiv, Berlin

Mintadarab (bútorszövet).
Terv: BERGER Ottinak tulajdonítva
Sample (furnishing fabric).
Possibly designed by Otti BERGER
1919–1933, celofán, vászonkötéssel szőtt,
35,5x48,5 cm (Art Institute of Chicago)
Fotó: Art Institute of Chicago

ekkor oktatott tárgyak közé a matematika, a geometria, valamint a gyakorlati ismeretek (technológia, kötéstan, munkaszervezés, költségtervezés) tartoztak. A műhely fejlesztésébe hamar bekapcsolódott néhány kiemelkedő és kísérletezésre fogékony hallgató: Berger Otti mellett Anni Albers, Lis Beyer és Helene Nonné-Schmidt. A tanműhelyben többféle szövőszék (lábítós, nyüstös és jacquard-rendszerű) állt a hallgatók rendelkezésére, melyeken dolgozhattak, hogy már a tervezés során a gyakorlatban tapasztalják meg a különféle anyagokból és különböző technikával készített szövetek tulajdonságait és felhasználási lehetőségeit – mindazt, ami pusztán papírra vetett vázlatokból nem derülhetett ki. Előbb helyettesítette Gunta Stözl a szövőműhely élén, majd 1931-től a szövőműhely mestere lett. Amikor Mies van der Rohe megbízása alapján Lilly Reich lett a műhelyfőnök, ő lett a helyettese. Az oktatás során felhasználta elméleti írásait, hangsúlyt helyezett a kísérletezésre, diákjaival mintakönyveket és saját tantervet állított össze.

Berger Otti egyik kéziratában így fogalmazott: „figyelni kell a szövet titkára, nyomozni az anyagok egybecsengése után. A szerkezetet nemcsak az anyagban kell megragadni, hanem a tudatalattival érezni, így az ember megismeri a szövet jellegzetességeit, amely a meleg, vagy a műselymet, amely hidegnek nevezhető.”⁶ Felfogása szerint a szövetek nem csupán szövött képek, hanem használati tárgyak, létjogosultságukat elsősorban az építészeti szerkezetben betöltött gyakorlati szerepük (például a hőszigetelés) által nyerik el. A szövet karakterét elsősorban struktúrája, kötősszerkezete adja. A struktúrát a modern kor kulcsszavának tekintette, ám veszélyesnek tartotta, ha csupán – mintegy az ornamentumot helyettesítendő – új formaelemként alkalmazzák. A struktúra a különféle anyagok, színek, változatosan alkalmazott kötések harmóniájából áll össze. Példaként említi, hogy a színezetlen anyagok gyakran szebbek és olcsóbbak is, ám tisztításuk nehézsége miatt kevésbé praktikusak. A szín emellett az elsőtétítő függönyök esetében megkerülhetetlen funkcionális elem, a padlóburkolatok esetében a színes bevonat a védelmet szolgálja. Megkülönböztette egymástól a padlóburkolatot és a szőnyeget. A padlóburkolat mindenképp meghatározott gyakorlati funk-

cióval bír: ha hideg a padló, textilburkolatot, ha meleg, linóleumburkolatot alkalmaznak. A szőnyegek esetében nem lehet eltekinteni azok korábbi kultikus céljától. A modern szőnyegről azonban kijelenti, hogy még nem létezik. Szerinte a szőnyegeknek, hasonlóan a képekhez, olyan technikai megalapozottságú tárgyakkal, textiltől készült fantáziáknak kellene lenniük, amelyek előtt magunkban „térdre hullnánk”, mert azok ezáltal művészetté válnának.

1932 márciusában, a főiskola dessau-i bezárásakor végleg távozott a Bauhausból, de egykori tanáraival és kollégáival a későbbiekben is jó kapcsolatot ápolt. Szász és sziléziai textilüzemekkel már korábban is együttműködött, 1932 őszén Berlinben hozott létre műtermet, ruházati és lakástextilek, bútorhuzatok, falburkolatok és padlóburkolatok készítésére. Műhelyét maga is gyakran „laboratórium”-nak nevezte. Textilgyárak számára tervezett szöveteket, többek között autó-, vonat- és repülőgépek számára szánt kárpitokat, de folytatta a Bauhausban megkezdett anyagkísérleteit is. Számos újszerű, a műanyagok felhasználásával készített szövetpust szabadalmaztatott. Gyümölcsöző munkakapcsolatot ápolt a zürichi Wohnbedarf és a holland De Ploeg céggel. Utóbbi termékein általában nem volt szokás feltüntetni a tervező nevét, de Otti Berger kívánságának engedve vele kivételt tettek, és az általa tervezett szöveteket külön jelzéssel látták el.⁷

Mikor 1937 után a náci rendeletek nyomására kénytelen volt bezárni berlini műtermét, követte barátait Londonba. Művei közül a De Ploeg gyár számára készített mintalapokon túl csupán néhány darabot vitt magával, a többi Berlinben maradt és utóbb megsemmisült. Tervezte, hogy Amerikába települve maga is részt vesz a Bauhaus újjászervezésében, de édesanyja betegsége miatt kevésbé a háború kitörése előtt hazatért. Családjával együtt deportálták és 1944 tavaszán Auschwitzban halt meg.⁸

SEMSEY Réka
művészettörténész

1. Varga Mária: *Ég és föld között. Berger Otti, a vörösmartai textilművész.* Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2017 /Pannónia Könyvek/.

2. Moholy-Nagy László: *Az anyagtól az építészetig.* Ford. Mándy Stefánia. Utószó: Otto Stelzer, Hans M. Winkler, Vámosy Ferenc. Corvina Kiadó, Budapest, 1968, 22.

3. T'ai Smith: Limits of the Tactile and the Optical. Bauhaus Fabric in the Frame of Photography. *Grey Room*, No. 25 (Fall, 2006), 11–27.

4. Sigrid Wortmann Weltge: *Bauhaus Textiles. Women Artists and the Weaving Workshop.* Thames & Hudson, London, 1993, 113–114., 122–125.; Ulrike Müller: *Bauhaus-Frauen. Meisterinnen in Kunst, Handwerk und Design.* Elisabeth Sandmann Verlag, München, 2009, 62–67.

5. Idézi: Hans M. Winkler: *Das Bauhaus 1919–1933. Weimar, Dessau, Berlin.* Rasch Verlag, Bramsche, 1962, 422.

6. Idézi: Hubertus Gaßner (Hrsg.): *Wechselwirkungen. Ungarische Avantgarde in der Weimarer Republik.* Ausstellungskatalog. Jonas Verlag, Marburg, 1986, 303.

7. Judith Raum: Diagonal. Pointé. Carré. Goodbye Bauhaus? Otti Berger's Designs for Wohnbedarf AG Zurich. *Bauhaus Imaginista Journal* <http://www.bauhaus-imaginista.org/articles/3426/diagonal-pointe-carre> (hozzáférés: 2019. június 11.).

8. Ulrike Müller – Ingrid Radewald: Otti Berger. In: Patrick Rössler – Elizabeth Otto (eds.): *Bauhaus Women. A Global Perspective.* Bloomsbury Publishing, London, 2019, 96–101.